

УДК 726.54

ББК 85.11

Вікторія Типчук

АРХІТЕКТУРНА СПАДЩИНА НАРОДНОГО МАЙСТРА ВАСИЛЯ ТУРЧИНЯКА 1900–1939 РОКІВ

У статті "Архитектурна спадщина народного мастера Василия Турчиняка 1900–1939 років" розглянуто пам'ятки церков Навірянського району. Проаналізовано типологію споруд, композицію і характер архітектурних форм. Автор статті зосереджує свою увагу на прикрасах і зовнішніх елементах церков В. Турчиняка.

Ключові слова: архітектура, дерев'яні храми, план, композиція.

Дерев'яна храмова архітектура України – одна з яскравих сторінок історії мистецтва нашого народу. На території Прикарпаття збереглися десятки пам'яток дерев'яного церковного будівництва. На жаль, із кожним десятиліттям час безжально зменшує кількість дерев'яних храмів, втрачаються імена будівничих цих споруд. Потреба у збереженні й дослідженні даних пам'яток, виявленні імен народних "архітекторів" виступає як нагальна необхідність. На території північно-західної Гуцульщини такими пам'ятками є церковні споруди, зведені у селах Верхній Майдан, Стримба, присілку селища Делятина – Лузі, селищі Ворохта Навірянського району. Вони збудовані під керівництвом Василя Турчиняка, непересічного народного будівничого-різьбяря з Лугу. Церкви В. Турчиняка, мабуть, останні дерев'яні церковні будівлі, споруджені у передвоєнні роки (1900–1939 рр.) на Гуцульщині традиційним способом із використанням давньоукраїнської мірки довжини¹ [1]. Доробок таких майстрів, як В. Турчиняк, потребує належної фахової оцінки, атрибутування, введення у науковий та соціально-культурний обіг.

Про творчий доробок цього майстра в галузі дерев'яного будівництва маємо обмаль інформації – здебільшого це статті публіцистичного характеру місцевої преси. Ще прижиттєво (1930-ті рр.) на сторінках краківського часопису "Kronika ilustrowana Wieku Nowego" публікується світлини В. Турчиняка і подається коротка біографічна довідка про майстра такого змісту: "Wasył Turczyniak, 72-letni hucul z gorskiej wioski Luh, gminy Jaremeze, przesłał w upominku imieninowym Panu Prezydentowi sliczna rzeźba cerkiewki z drzewa limbowego"² [2].

¹ У процесі будівництва майстер використовував поряд із традиційними інструментами "власну мірку" ("мірило"). Такий своєрідний еталон довжини-відстані він колись мав кожен тесля, проте на поч. XX ст. рідко хто ним користувався. Як зазначає І. Мошчиш, В. Турчиняк був "останній з народних майстрів, що користувався давньоукраїнською міркою".

² Василь Турчиняк, 72-річний гуцул із гірського села Луг, гміна Яремче, надіслав Панові Президенту подарунок – гарної різьби (мініатюрну модель) церкви з лімбового (гірського) дерева.

Наступною була публікація Г.Лагодницької у краєзнавчому виданні “Наша Батьківщина” за 1938 рік. Дослідниця описала подорож у присілок Луг, побачену церкву та знайомство зі славним місцевим майстром В.Турчиняком [3].

Першу спробу дати мистецьку оцінку творчій спадщині Василя Турчиняка зробив Ю.Ланчук. Будучи аспірантом відділу мистецтвознавства Академії наук УРСР, молодий дослідник (згодом доктор мистецтвознавства), проводячи у 1950-х рр. польові дослідження на території Гуцульщини, зокрема, оглядаючи церковні споруди у селах Падвірнянського району, звернувши увагу на оригінально різьблені іконостаси невідомого йому майстра. Результатом зібраних відомостей про В.Турчиняка, власних спостережень та висновків став реферативно викладений невеликий рукопис, матеріали якого залишились чекати своїх дослідників [4].

Великим ентузіастом у збиранні спогадів старожиттів про різьбяр, публікацій про майстра, фотоматеріалів був священик, краєзнавець о. М.Дацишин, який у 1962–1993 рр. працював священиком у с. Дуліби Стрийського району Львівської обл. М.Дацишин зібрав свідчення очевидців та легендарні перекази про будівничого-різьбяр церкви Святого Юрія у Дулібах В.Турчиняка. Краєзнавець зацікавив зібраним матеріалом ученого Р.Корогодського, котрий невдовзі, побувавши у Дулібах, опублікував у журналі “Образотворче мистецтво” статтю про творчість В.Турчиняка, де зробив загальний огляд творів майстра – церковних споруд у Дулібах та Грушіві – і подав декілька народних переказів про процес будівництва [5].

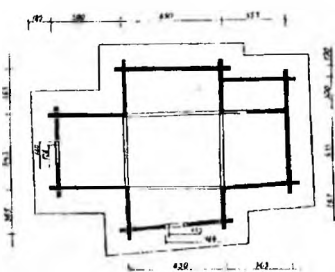
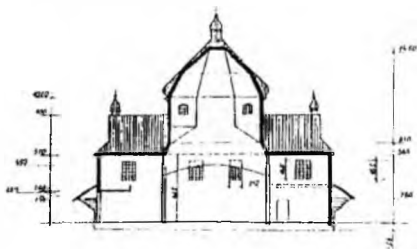
Загалом огляд літературних джерел указує на недостатнє висвітлення питань, пов’язаних із творчістю народних будівничих. Їхні імена часто залишаються історії невідомі. Такою маловідомою є творчість народного будівничого-різьбяр Василя Турчиняка, який зводив церковні будівлі та облаштовував їх інтер’єри [6, с.38; 7, с.100; 8, с.234; 9, с.591; 10, с.595].

Однією з перших церков, будівництвом якої керував В.Турчиняк, була церква Святого Миколая у Верхньому Майдані. Записи у церковній книзі села засвідчують, що на цьому місці до 1905 р. стояла стара дерев’яна церква, яка згоріла, і замість неї у 1906 р. було споруджено нову дерев’яну церкву [11].

При огляді храму зауважуємо розходження у розмірах, які підтверджуються у процесі обмірів споруди. Сторони південного приділу мають різну довжину: західна – 3,65 м, східна – 2,67 м, південна – 8,3 м, північна – 8,05 м; внутрішня висота також різна. Притвор нижчий ніж північний приділ, вівтар нижчий ніж притвор, а найнижчим є південний приділ (відповідно висота зрубів дорівнює 6,85, 5,7, 6,65, 5,5 м). При огляді церкви Святого Миколая у Верхньому Майдані зовні ці розходження у розмірах непомітні, майстер-будівничий зумів ілюзорно приховати недоліки конструкції. Загальні довжина

й ширина споруди переважають її висоту і створюють урівноважену, величаву, але дещо важкувату композицію об'ємів. Архітектурні форми вирізняються підкреслено суворою простотою логічного розвитку, не виявляючи напруження й пориву.

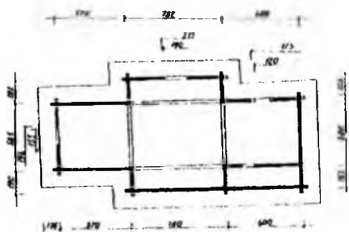
Контраст затінених притвору і бокових зрубів при переході до центру підкреслює монументальність стін зрубу центральної нави і зосереджує на цьому увагу глядача. Світло у церкву проникає через великі прямокутні вікна (1,65 м х 1,1 м) – один із найбільш виразних елементів в архітектурній композиції церкви. Вони порушують монотонність масивних площин, розбиваючи їх і

План і розріз церкви Святого Миколая (креслення автора), с. Верхній Майдан Надвірнянського р-ну. 1906 р.

створюючи певний ритм чітких прямолінійних просвітів.

Наступною будівлею, зведенням якої керував Василь Турчиняк, була церква Святого Миколая у Стримбі. Церква збудована протягом 1906–1910 рр. Характерною прикметою екстер'єру є відсутність причілків над боковими зрубами приділів, порушення рівноваги відновлює різкий виступ маленького фронтону над проймою дверей північного приділу. При огляді церкви з південного боку не знаходимо такого виступу, майстер-будівничий порушив симетричність і “безфасадність” культової споруди і цим самим не дотримався традиції, за якою дерев'яна церква не мала головного фасаду, якому підпорядковувалися б інші, в неї всі сторони

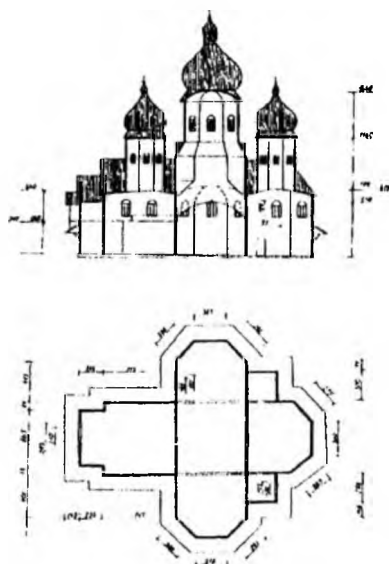

План і розріз церкви Святого Миколая (креслення автора), с. Стримба Надвірнянського р-ну. 1906–1910 рр.

були рівноцінні [12, с. 160]. Майстер виділяє північний бік церкви і надає йому, поряд із західним, статусу головного фасаду¹.

Як і в церкві Верхнього Майдану, у церкві зі Стримби освітлення будується на контрастному зіставленні освітлених ділянок і затінених, не досягаючи до стелі бані. Світло розсіюється з освітленої центральної нави до притвору і бокових приділів, у яких воно згасас. Коли дивилися з притвору – відкривається внутрішній простір центральної нави та бокових зрубів приділів, і через провіт між намісним і святковим рядами іконостасної стіни бачимо віттарну частину храму.

Протягом 1911 р. Василь Турчиняк керував будівництвом церкви Святого Івана Богослова у Лузі (не збережена). План-проект церкви розробив архітектор В. Фільоус, дотримуючись оригінального задуму майстра. У церковній книзі записано: “Дня 9 березня віддано будову церкви Василеві Турчинякові та списано з ним умову, на основі якої майстер мав виконати всі роботи “до ключа”... Будову згоджено за 5000 к (крон)”. На жаль, детальний аналіз церкви зробити важко. Церкву розібрали, а деревину використали на

*План і розріз церкви Святого Юрія
(креслення автора), с. Дуліби
Стрийського р-ну. 1921–1924 рр.*

будівництво спортзалу, що нагадує планом і конфігурацією основних об'ємів попередню споруду. З певністю можна твердити, що церква була хрещата, з прямокутним чи квадратним притвором, центральною навою і гранчастими зрубами приділів та віттаря, подібна до церков, зведених майстром пізніше у селах Дулібі і Грушеві. За даними Г. Лагодинської, вона була п'ятиверха, покрита бляхою, “її здалеку було видно” [13].

Церква Святого Юрія у Дулібах на Бойківщині закладена у 1921 р. і збудована протягом 1922–1924 рр. Вона належить до п'ятивершних хрестових культових будівель (подібна до п'ятивершої церкви Святого Івана Богослова).

У пропорціях храму переважають вертикалі (на відміну від попередніх церков). Слід зауважити, що будівничий не дотримувється геометричної правильності у побудові, тому

¹ Можливо, таке рішення було продиктоване характером навколишнього середовища: церква стоїть на схилі горба, її північний бік звернений до дороги, що веде у центр села

квадрати зрубів деформовані, особливо центральний зруб нави⁴. Особливістю споруди є побудова центрального верху, де В. Турчиняк використовує конструкцію залому – елемент чужий гуцульській школі будівництва. З кожної грані залому виступають маленькі трикутні фронтони, які наче віночком оточують барабан. Форми бань вибагливі, з різким перехватом у нижній частині. Вони далеко відходять від прямолінійних форм верхів церков у Стримбі та Верхньому Майдані. Внутрішні об'єми притвору й вівтаря продовжують високі, стрункі, добре освітлені барабани. Зовні пропорції верхів сприймаються як стримано стрункі, витонченість форм наростає поступово, в напрямку знизу вгору. Притвор перекритий доволі високим двосхилим дахом у формі східчастого спуску. Над дверима ганку спуск завершується невеликим двосхилим дахом. Така конструктивна знахідка майстра – східчастий західний зруб – підкреслює компактність споруди й урівноважує ансамбль верхів церкви. Зруби приділів і вівтаря перекриті центрично-вінчастим дахом. Зміна ракурсів і світлотіньової градації під час огляду екстер'єра будівлі дає мальовничий ефект. Енергійно розчленовані маси струнких верхів, вибагливі куполи підсилюють декоративно-мальовниче трактування форм. Таким є підхід майстра до створення архітектурно-художнього образу церкви Святого Юрія.

Інтер'єр церкви яскраво освітлений, але поглядом не одразу охопиш увесь його простір. Верхи південного й північного приділів ізольовані і не сприймаються як єдина, пов'язана з центром композиція. Майстер змушує спостерігати їх по черзі, поступово створюючи художній образ інтер'єру будівлі.

Хоч будівля зведена на території Бойківщини, але, на відміну від бойківських тридільних, триверхих пам'яток, вона належить до типових гуцульських хрещатих церков. З бойківськими традиціями її пов'язує співвідношення вертикалей (тяжіння вгору) та деякі елементи конструкції (дах притвору, залом центральної нави, ганок). Церква зовнішніми обрисами нагадує п'ятизрубну п'ятибанну церкву в м. Перегінську на Стрийщині [14].

У 1922–1923 рр. В. Турчиняк, керуючи будівництвом церкви у Дулібах, зводив церкву у с. Грушів. За планом церква Святого Симеона Стопника⁵ у Грушеві подібна до планів церков у Дулібах та з Лугу, але за розмірами й принципом співвідношень деяких об'ємів відмінна від них.

Порівнюючи церкву Святого Симеона Стопника у Грушеві з церквою Святого Юрія у Дулібах, знаходимо однотипні елементи: ступінчасту конструкцію притвору, залом центрального верху, ритм та форму вікон другого ярусу.

⁴ Довжина сторін восьмигранника: 2,25, 2,25, 2,30, 2,15, 2,28, 2,24, 2,32, 2,28 м (з архіву о. М. Дацишина)

⁵ В альбомі В. Слободяна ця церква помилково названа Собором Пресвятої Богородиці [135, с. 333].

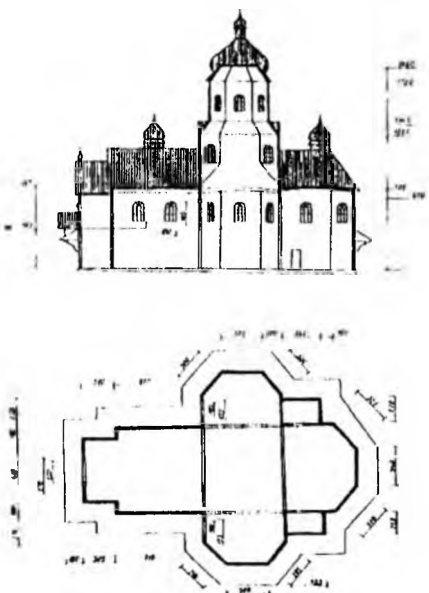
В обох пам'ятках ці елементи подібні, але виконані за різними вихідними розмірами. Бачимо, що майстер-будівничий володів широким запасом прийомів будівництва, які допомагали уникати одноманітності. Розміри складових частин споруди (зруби стін, восьмимериків), як і в попередній будівлі, пропорційні між собою. Стержнем усієї архітектурної композиції є середній масивний верх, який пов'язує решту компонентів споруди.

Усі зруби церкви Святого Симеона Стовпника в інтер'єрі утворюють єдиний суцільний просторий зал. Світла висока церква не подібна на затінені, невисокі храми у Верхньому Майдані і Стримбі.

Зовнішній вигляд пам'ятки характеризується ошатністю, гармонійним співвідношенням просторових об'ємів усіх частин будівлі та

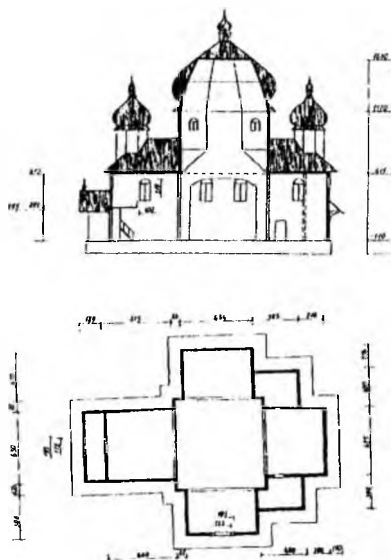
тонким почуттям ритму. Автор більш стримано підходить до вирішення архітектурних завдань при побудові церкви, не вражас багатством форм, як у Дулібах, а обмежується красою пропорцій. Як і в попередній споруді, будівничий поєднує гуцульську і бойківську традиції зведення культових будівель. Церква Святого Симеона Стовпника належить до хрещатих п'ятизрубних будівель, а вертикальні співвідношення, конструкція залому і ступінчастого притвору, велика маса центрального верху тяжіють до бойківської архітектурної системи дерев'яного церковного будівництва.

Останньою архітектурною роботою В.Турчиняка була церква Різдва Богородиці у Ворохті – хрещата, п'ятиверха церква з ганком, приєднаним до притвору, яка збудована протягом 1936–1937 рр. Головну увагу будівничий приділив центральній наві, яка на рівні другого ярусу переходить за допомогою конструкції кутасів у восьмигранний світловий барабан, рівний за шириною основі зрубу. Зовнішні форми верхів у Ворохті не відбивають характеру їх внутрішнього вигляду, тому що об'єми чотирьох верхів перекриті плоскими стелями в інтер'єрі та "глухими" гранями барабанів в скетер'єрі. Вони нагадують великі ліхтарі бокових зрубів церкви у с. Гринуві, але якщо у цьому

План і розріз церкви Собору Богородиці (креслення автора), с. Гринів Дрогобицького р-ну. 1922–1923 рр.

селі виконують декоративну функцію, то у Ворохті їх висотні розміри перетворюють їх на верхи церкви. Незвичним для традиційного культового будівництва є й те, що на місці причілків виростають високі вузькі гранчасті барабани, а також підняте над рівнем фундаменту відносно маленьке піддашшя, яке оголює підопасання церкви. У гуцульських п'ятиверхих церквах кінця XIX — початку XX ст. не виявлено ні важких верхів, чотири з яких глухі, ні круглих вікон, ані високо піднятого маленького піддашшя. Поєднання елементів в архітектурній конструкції церкви Різдва Богородиці у Ворохті здійснено на основі еклектичного підходу. Майстер, експериментуючи з формою, надав традиційній гуцульській церкві нового звучання, подекуди не виправданого. Відзначена будівля не є найбільш вдалою творчою роботою В. Турчиняка.

План і розріз церкви Різдва Богородиці (креслення автора), смт. Ворохта Надвірнянського р-ну. 1936–1937 рр.

За типологією планів громадських споруд, розробленою І. Могиличем [15, с.206–219], усі церкви, збудовані В. Турчиняком, належать до хрестових п'ятизрубних споруд із прямокутними (у Верхньому Майдані, Стримбі, Ворохті) чи гранчастими гранями приділів і вівтаря (з Лугу, у Дулібах і Грушеві). Церква Святого Миколая у Верхньому Майдані за цією класифікацією належить до групи церков із хрестовим планом та короткими приділами (план утворюється перегином двох прямокутників). Подібні церкви збудовані в с. Бистрець Верховинського району (Святої Анни, 1872 р.), м. Коломиї (Благовіщення Богородиці, 1587–1845 рр.). Церква Святого Миколая у с. Стримба зведена за хрестовим планом із короткими прямокутними боковими зрубами приділів та видовженим притвором, або вівтарем, який створений перегином двох прямокутників. Церкви за таким планом побудовані у с. Криворівня Верховинського району (Богородиці, 1818 р.), с. Космач Косівського району (Святої Параскеви, 1718 р.). Церква, що була споруджена В. Турчиняком у Лузі, за описами очевидців та планом спортзалу, збудованого з брусів церкви, що, відповідно, зберіг основні її пропорції, також належить до церков із

хрестовим планом, видовженим притвором та гранчастими приділами. Такого ж типу є план церкви у Дулібах – хрестовий з незначним скороченням бокових зрубів приділів та видовженим притвором, вівтар та приділи мають гранчасту форму (за таким планом споруджена Воздвиженська церква, 1681 р., у м. Надвірна, яка була перенесена з Манявського скиту і не збереглась [1, с.210]). Церква, зведена майстром у Грушеві, дещо відрізняється від типових, але загалом зовні виглядає як хрестова з короткими боковими гранчастими зрубами та видовженим притвором. Особливість побудови церкви полягає у плані, який утворений перетином широкого поперечного прямокутника з набагато вужчим. Отриманий центральний зруб виходить прямокутним, розширеним у напрямку північ – південь, а не захід – схід. План церкви, збудованої у Ворохті, близький до рівнорамного хреста з незначним скороченням прямокутних приділів та з розширенням центральним зрубом. Він єдиний з розширеним центральним зрубом, усі інші плани центральних нав церков В.Турчиняка будуються перетином двох прямокутників. Церкви у Лузі, Дулібах, Грушеві, Ворохті складніші за планом ніж перші роботи будівничого у Верхньому Майдані та Стримбі. Розміри висоти останніх вкладаються в усталену для дерев'яного будівництва галузів схему, а церкви з Лугу, у Дулібах, Грушеві, Ворохті за масштабом будівництва, висотою, окремими конструктивними особливостями побудови виходять за межі традиційності.

У формуванні художнього образу ансамблю дерев'яних церковних споруд В.Турчиняка вагомому роль відігравав декор. Унікальними в декорі екстер'єру церков у Дулібах і Грушеві є монументальні багаторамні хрести, виконані у техніці плоскорізьби на стінах зрубів підопасання. При дослідженні ніде не виявлено подібної пам'ятки, стіни якої були б оздоблені різьбленням. Народні майстри обмежено використовували різьбу по дереву в оформленні екстер'єру церковних будівель, декоруючи тільки площини одвірків, галерей (ганків). Оздоблення різьбленням стін підопасання церков у цих селах – творча ініціатива різьбяра.

Проведені дослідження, зокрема власноручні обміри та замальовки церков, спогади старожилів, матеріали приватних архівів та церковні книги, дають можливість зробити певні *висновки*. За типологічною характеристикою церкви, збудовані Василем Турчиняком, належать до хрестових, плани яких утворені перетином двох прямокутників та прямокутними чи гранчастими в основі приділами і вівтарем. За композицією та характером архітектурних форм усі церкви різьбяра-будівничого можна поділити на дві групи. До першої належать споруди із сіл Верхній Майдан і Стримба, до другої – церкви із сіл Дуліби, Грушів і селища Ворохта (див табл.1). Першим притаманне чітке дотримання канонів побудови дерев'яних церков, характерне для значної

кількості пам'яток на Гуцульщині. У композиційній побудові церков другої групи, що презентують зрілий період творчості, майстер шукає нові шляхи зіставлення конструктивних частин, висот, трактування верхів, декору архітектурних елементів, але при цьому зберігає систему закономірностей створення усіх розмірів, яка ґрунтується на основі величини сторони центрального зрубу. Привертає увагу постійна зміна характеру плану та композиції верхів. Після перших архітектурних робіт (у Великому Майдані і Стримбі) – одноверхих хрещатих споруд, порівняно невисоких, із простою конфігурацією об'ємів – зводяться хрещаті п'ятиверхі, складні у плані церкви з гранчастими зрубами, яскраво освітлені й високі. Архітектурна композиція церков у Верхньому Майдані та Стримбі будувалася за принципом контрасту: темний, порівняно низький притвор і світла простора центральна нава, де поряд із добре освітленими площинами лежать такі, що ховаються у затінку, а інтер'єри церков у Дулібах, Грушеві та Ворохті одразу відкривають глядачеві внутрішній простір із м'якими переходами, де освітлення поволі нарастає чи слабшає. У церквах першої групи об'єми формуються великими площинами з незначною кількістю граней, тоді як у церквах другої групи, навпаки, зруби складаються з багатьох дрібних граней. Загалом церквам у Дулібах, Грушеві та Ворохті притаманні більш різноманітні й величніші форми, їх вишукане гармонійне компонування надає будівлям урочистості й граціозності, на відміну від простих за композицією церков у Верхньому Майдані та Стримбі. У цьому відбивається характер доби із взаємовпливами різних стилєвих напрямків, які перш за все позначилися на збільшенні об'ємів споруд, на зміні трактування окремих елементів конструкції та декорі. З цього погляду визначимо, що принцип побудови церков у Дулібах і Грушеві, характерний для етнографічної зони Гуцульщини, був перенесений майстром на Бойківщину, де існували зовсім інші конструктивні підходи до спорудження церков. Цей факт спонукав будівничого змінити пропорційну залежність висотних елементів споруд і наблизити їх до бойківського принципу, за допомогою якого майстри-будівничі визначали основні розміри церкви – споруди майстра набули витягнених увись світлих, просторих об'ємів.

Еклектичний підхід В.Турчиняка до об'ємно-планувального вирішення споруд та використання декору в оформленні екстер'єру збагатив архітектоніку прямолінійних елементів напруженими гнутими формами бань, змінив форму вікон, надаючи їм аркоподібних округлих контурів, у виготовлення дверей вніс профілювання і різьблення, оздобив стіни зрубів різьбленням, замінив гонтове покриття листами бляхи. Далеко не всім майстрам-будівничим вдавалося відшукати гармонію співвідношень між конструкцією і декором у побудові церковних споруд на основі новаторських підходів до дерев'яного будівництва. Василю Турчиняку цю рівновагу вдалося зберегти. Якщо форма

планів і конструкції церковних будівель майстра повторюють традиційні форми чи недалеко відходять від них, то форма й особливості співвідношень конструктивних частин, їх декоративне оформлення є оригінальними й неповторними.

1. Могитич І. Гуцульські майстри будівничі / Домашевський М. Історія Гуцульщини. – ТІV – Львів: Логос, 1999. – С.510-518.
2. Kronika ilustrowana Wiekii Nowego (Dodatek). – 1936. – 9 Intego.
3. Лагодницька Г. Скарби мистецтва в глухій закутінні // Наша Батьківщина. – 1938. – С.259-260.
4. Лашук Ю.П. Народний архітектор та різьбяр-декоратор Василь Турчняк (Турчч) (1864–1939). Обстеження творчості народного архітектора й різьбяр-декоратора з Підкарпаття. – К., 1955. Рукпис. – С.10. (Архів Ю Лашука – поз.398).
5. Корогодський Р. Відродження джерел // Образотворче мистецтво. – 1992. – №1. – С.38-40.
6. УРЕ. – К., 1964. – Т.15. – 591 с.
7. Будзан А.Ф. Різьба по дереву в західних областях України. – К.: АН УРСР, 1960. – 104 с.
8. Словник художників України / Ред. М.Бажана. – К.: Гол ред. УРЕ, 1973. – С.234.
9. Митці України. Енциклопедичний довідник. – К., 1992. – 846 с.
10. Мистецтво України: Енциклопедія в п'яти томах / Редкол.: А.В.Кудирський та ін. – К.: Вид-во Укрениклопедія, 1995. – Т.1. А–Б. – 400 с.
11. Шематизм Станіславської греко-католицької Єпархії на 1927 р. Рочник XXXI. – Станіслав, 1927.
12. Таранушенко С. Монументальна дерев'яна архітектура Лівобережної України. – К.: Будівельник, 1976. – 335 с.
13. Лагодницька Г. Скарби мистецтва в глухій закутінні // Наша Батьківщина. – 1938. – С.259-260.
14. Сулик Р. Дерев'яне церковне будівництво на Стрийщині. – Львів: Стрий: МП "Опришки", 1993. – 121 с.
15. Могитич І. Громадські споруди. Церкви // Народна архітектура Українських Карпат XV–XX ст. / За ред. Ю.Гошка, Т.Кішук, І.Могитича, П.Федаки. – К.: Наук. думка, 1987. – С.180-243.
16. Типчук В. Церкви Василя Турчняка (Турччняка) на Бойківському підгір'ї // Народознавчі Зошити. – 1998. – №5. – С.529-531.

The church monuments of the Nadvorna region are discussed in the following article "The Architectural Heritage of the Folk Master Vasyl Turchynyak (1900–1939)". The typology of the buildings, the composition and the character of architectural forms are also analyzed. The author partially concentrates on the decorating of exterior elements on the Turchynyak churches.

Key words: architecture, wooden churches, plan, composition